Egyenesen Comptonból

Straight Outta Compton – amerikai, 2015. Rendezte: **F. Gary Gray**. Szereplők: **O'Shea Jackson Jr.**, **Jason Mitchell**, **Corey Hawkins**. Forgalmazó: **GHE**. 147 perc.

A 80-as években megjelenő, főként kaliforniai fekete előadók által népszerűvé tett gengszter rap az amerikai populáris kultúrában elsőként, és addig szokatlanul kendőzetlen stílusban tudósított a szegénységtől és faji szegregációtól sújtott nagyvárosi gettók kilátástalan világáról. A szlenggel teletűzdelt, gyakran vulgáris vagy éppen szexista nyelvhasználat és az afro-amerikai szóbeli költészet hagyományait követő, gördülékeny ritmusú és csattanós rímekkel tarkított előadásmód vegyítésén, valamint az átütő erejű zenei alapokon túl, a műfaj sikerének a kulcsa az előadók által felvett képzeletbeli személyiség, a kietlen társadalmi valóságra adott válaszul a bűnöző életforma felé forduló gengszter figurája. Ez utóbbi ugyanis nemcsak a műfaj közvetlen célközönségének számító nagyvárosi fekete fiatalok számára kínált azonosulási formákat, de a lázadó, tabukat döntögető attitűd a fehér, középosztálybeli fiatalok körében is hamar népszerű lett szerte Amerikában és Európában.

Eltérően azonban a hosszú ideje sikeres bűnügyi regények vagy a gengszterfilmek fogadtatásától, a gengszter rapet ért heves bírálatok figyelmen kívül hagyták az előadók által megformált szerepek fiktív voltát (és így az azokon keresztül közvetített kritikus üzeneteket is), és deviáns magatartásformák, így az erőszak, a korlátlan szexuális szabadság vagy a droghasználat népszerűsítésével vádolták a műfaj képviselőit. A *Gangsta Rap Made Me Do It* (*A gengszter rap miatt tettem*) című számában ezt a megközelítést figurázza ki Ice Cube, a korszak egyik legnagyobb hatású rapzenekara, az N.W.A legismertebb tagja, amikor a kábítószer-kereskedelemtől az iskolai lövöldözéseken és az iraki háborún át a bolygó elpusztításáig az összes társadalmi problémáért a gengszter rapet teszi felelőssé.

A saját zenéjére nem a gengszter rap, hanem a „reality rap" kifejezést használó zenekar, az N.W.A üstökösszerű karrierjét bemutató *Egyenesen Comptonból* az életrajzi film műfajának jól bevált eszközeire hagyatkozik, amikor több mint két és fél órán át kíséri végig az N.W.A és a nyugati parti rapkultúra, illetve a háttérben zajló társadalmi események – így például a Los Angeles-i fekete taxisofőr, Rodney King ellen elkövetett rendőri brutalitás nyomán kialakult zavargások – néha csak leltárszerűen bemutatott történetét. (lásd Filmvilág 2015/12) A rendező, F. Gary Gray (*Friday, Nincs alku*) az *Egyenesen Comptonból* rendezésére eredetileg felkért John Singleton jegyezte kultfilm, a *Boyz n the Hood* (1991) világát idéző, pergő ritmusú akciójelenettel indít, ám a némiképp megtévesztő nyitányt követő fél órában már a zenekari életrajzi filmek kedvenc témája, a kezdeti sikerek állnak a középpontban, és a hatásosan rögzített koncertjelenetek viszik előre a filmet. A maradék két órát a gyorsan elmérgesedő üzleti konfliktusok, illetve az egyikük betegsége, majd halála nyomán kialakuló megbékélés taglalása teszi ki, mégpedig szinte kizárólag három szereplő, a zenekaralapító Eazy-E (Jason Mitchell), Ice Cube (akit fia, a rá kísértetiesen hasonlító O'Shea Jackson Jr. alakít), illetve a nagyhatású rapzenei producer és előadó, Dr. Dre (Corey Hawkins) szempontjából.

Az *Egyenesen Comptonból* végig feszült, de korántsem hibátlan film. Azzal, hogy Gray – Dre és Cube produceri asszisztenciája mellett – az N.W.A gyors széteséséhez vezető konfliktusokat állítja középpontba, majd azok megértése helyett a három főszereplő már-már önfényező nézőpontjából meséli el a gengszter rap genezisét, végül aláássa filmje nyilvánvaló célját, a történeti hitelességet. Az életrajzi film hagyományainak szigorú betartása helyett, egy valamivel kritikusabb és formabontóbb megközelítés talán jobban illett volna az N.W.A áttörést jelentő, provokatív stílusához, ahogy az általuk megfogalmazott problémák jelentőségéhez is.

Extrák: Három rövidfilm.

BOCSOR PÉTER

Bizalom

Magyar, 1979. Rendezte: **Szabó István**. Szereplők: **Bánsági Ildikó**, **Andorai Péter**. Forgalmazó: **Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet**. 102 perc.

A *Bizalom* Szabó István életművének ritkábban emlegetett darabjai közé tartozik. Mintegy csendesen megbúvik a pályakezdő új hullámos trilógia (*Álmodozások kora*, *Apa*, *Szerelmesfilm*) és a második „Oscar-díjas" trilógia között (*Mephisto*, *Redl ezredes*, *Hanussen*). S magában áll a hetvenes évek filmjei mellett is: a *Tűzoltó utca 25.* szürreális álomvilága és a *Budapesti mesék* allegorikus története után jóval egyszerűbb elbeszélés- és ábrázolásmódot képvisel, s ezzel a *Mephistó*val bekövetkező fordulatot készíti elő. A szerzői gondolat fenntartása és *ugyanakkor* a stílusváltás kulcsfilmjéről van tehát szó, amikor is Szabó a modernista formáktól eltávolodik, átlép egy konvencionálisabb, midcult művészfilmes beszédmódba, s ebben világsikert ér el. Már a *Bizalom*

megkapja az Oscar-jelölést a legjobb idegennyelvű film kategóriájában, csakúgy, mint a következő trilógia valamennyi darabja, a *Mephisto* pedig el is nyeri a díjat. Nem akármilyen sorozat nyitánya tehát a film.

A *Bizalom* azonban önmagában is megérdemli a figyelmet: az életmű egyik legkiforrottabb, legtisztább, egyszerűen szólva legszebb munkája, amelyet a digitálisan felújított kép és hang miatt is érdemes újranézni. Így érvényesül ugyanis a film következetesen végiggondolt színvilága, a háború és a vészkorszak, 1944–45 telének ólomszürke lefojtottsága, amely a belső terekbe is behatol, s amelyekbe Vermeert idéző módon oldalról esik be csak némi fény. A fekvő asszony mellett ülő férfi kettőse, a test körvonalait sejtető hálóing redői, fehérrel megtört kék színe, mögötte a férfi pizsamakabátjának meleg árnyalata, az alvó női arcra vetülő árnyék és a képből kifelé néző férfi arcára eső fény – a DVD-n borítóján is idézett – beállítása valóban festményként állítja meg a zajos történelem pusztító rohanását, s fogalmazza meg tisztán képi eszközökkel az egymásra találás meghitt pillanatát. (A színvilág kialakításáról esik a legtöbb szó Fazekas Eszter beszélgetésében a rendezővel és Koltai Lajos operatőrrel, akiknek akkor indul több évtizedes művészi együttműködése.) A színek mellett a film – s innentől Szabó művészetének – másik legfőbb szereplője az arc, a két kiváló alakítást nyújtó főszereplőnek a félelemteli bizalmatlanságtól a felszabadító bizalomig számos regiszteren játszó tekintete. Egy rövid flashback, valamint a szereplők dialógusok közé illesztett belső monológja idézi csupán a korábbi filmek modernista eszközhasználatát, egyébként a rendező formai értelemben is a nyomasztó külvilág és az arcokon tükröződő érzelmek kettősére szűkíti le a figyelmét (s ez a szűkítés folytatódik a következő trilógiában, amelyre a filmek címe is egyértelműen utal). Ám Szabó ezen az új hangon is ugyanarról beszél, mint korábbi és ezt követő filmjeiben: a történelemnek kitett egyén sorsáról, az identitás megőrzéséről – minden szorító körülmény ellenére. A *Bizalom*ban a lehető legnagyobb fesztáv képződik a külső és belső világ között, hiszen a két, nevét is elhagyni kénytelen idegen konspirációs okból kerül férjként és feleségként egy fedél alá, ahogyan az újabb történelmi fordulat, a háború befejezése szakítja el őket egymástól. Közben viszont – *mindennek ellenére* – az emberi élet legszemélyesebb, legbensőségesebb, legszebb pillanatát élik meg: a szerelmet.

Extra: Arcok történelmi megvilágításban – Beszélgetés Szabó Istvánnal és Koltai Lajossal (MaNDA, 2016, 42')

GELENCSÉR GÁBOR

A harminchármak

The 33 – chilei–kolumbiai, 2015. Rendezte: **Patricia Riggen**. Szereplők: **Antonio Banderas**, **Juliette Binoche**, Gabriel Byrne. Forgalmazó: **ProVideo**. 127 perc.

Chilében is tudnak rossz hollywoodi filmet készíteni. Túlzenélt, túljátszott filmet egy olyan eseményről, melynek minden – társadalmi, gazdasági, politikai, emberi – vetülete izgalmas kérdések sorát veti fel. A mexikói Patricia Riggen, aki a spanyol Antonio Banderas, az ír Gabriel Byrne, a francia Juliette Binoche és a brazil Rodrigo Santoro főszereplésével forgatott filmet a 2010-es chilei bányásztragédiáról, érzéketlen mind a nüánszok, mind a nagy témák iránt. *A harminchármak* melodrámai zanzáját adja a gondatlanság miatt bekövetkezett bányaomlásnak, a 700 méteres mélységben töltött több mint két hónapnak, és a mentési kísérleteket övező médiafelhajtásnak. Hiába pedzegeti a termelést az emberéletnél is fontosabbnak tartó cég felelősségét, a mentést szervező politikusok (ön) érdekérvényesítését, vagy a bányamélyben kiélesedő és a bolíviai férfival szemben táplált előítéleteket, a film mármár bravúrosan kerüli el, hogy bármiről is érdemben szóljon. Kétfrontos kudarc *A harminchármak*, mert se az eset komplexitását, se a túlélésért folytatott küzdelem feszültségét nem tudja megragadni, hiába omlik a CGI-plafon, és hiába állnak ki a bányászok az őrület peremére. Tragikus sem attól lesz a film, hogy ferdít, és a Super Mario becenevű bányászból (Antonio Banderas), aki a krízishelyzetben vezetővé lép elő, valóban szuperhőst farag, aki egymagában oldja meg a felmerülő problémákat, hanem hogy klisévé redukálja a valóban élt, valóban szenvedett embereket. Izgága, gyerekvállalásra készülő fiatallá az egyiket, nyugdíjazás előtt álló öreggé a másikat, akire az utolsó napján szakad rá a bánya, hogy így minden mozizsernyák és celluloidgengszter kópiája legyen, akik „túl öregek már ehhez a szarhoz". A filmklisé, ha rosszul vezetik elő, untat, valódi bűne mégis az, hogy megfosztja egyéniségétől azt, akire ráhúzzák. Patricia Riggen pedig pont ezt teszi: ellopja és kisajátítja a chilei bányászok sorsát azzal, hogy „hollywoodi" filmet forgat róluk. Hiába hang-

súlyozza feliratokban, hogy a 2010-es szerencsétlenség nem egyedi eset, a bányászok tömegesen halnak meg Chilében, és akik megúszták, kártérítést sem kaptak, az epilógban összeölelkezve, nevetve állítja kamerája elé a valódi harminchármakat. Patricia Riggen rosszízlése a *World Trade Center* tűzoltója mellé helyezi a chilei munkásokat, akinek 9/11 utáni tragédiájára Oliver Stone egy barbecue partival tette ki a fals happy endet.

Lehet, hogy a világ megállt, de a film forog tovább.

Extrák: *A harminchármak: Az egész világ figyelt* (Híradós bejátszások, interjúk, B-roll felvételek és filmrészletek).

SOÓS TAMÁS DÉNES

Szegény gazdagok

Magyar, 1959. Rendezte: **Bán Frigyes**. Szereplők: **Benkő Gyula**, **Krencsey Marianne**, **Bara Margit**, **Láng József**. Forgalmazó: **Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet**. 90 perc.

Jókai Mór 1860-ban írt romantikus regényét háromszor is megfilmesítik: először még a némafilmkorszakban Németországban, aztán 1938-ban Csepreghy Jenő, majd 1959-ben Bán Frigyes rendezésében. A film vonzalma a mű iránt nem véletlen. Főhőse, Hátszegi báró, kettős életet él: „nappal" gáláns társasági úriember, éjszaka viszont fekete álarcban (innen az álneve: Fatia Negra) fosztogat, és titkos pénzverdét működtet. Archetípusa különösképpen a filmekből ismerős, Zorrótól Batmanig. Jókainál azonban nem a szegényeket óvó és a rendet fenntartó titokzatos jótevőről, hanem ellenkezőleg, nappali és éjszakai életében egyaránt gátlástalan, pénzéhes bűnözőről van szó. Már ha a két karakter egy... Jókainál ugyanis ez csak sejthető, de bizonyíték nincs rá, s ez jótékony mitikus homályban hagyja a romantikus történetet. Bán Frigyes adaptációja viszont kétszer is felfedi az álarc mögötti valódi arcot, s ezzel igen leegyszerűsíti a mesét. Hasonló egyszerűsítés áldozata a filmben a szerelmi szál, Fatia Negra két asszonyának, az erőszakkal elvett Henriette-nek és az érzéki örömöket nyújtó Anicának a női természet (és a férfi vágyak) kettősségét megfogalmazó karaktere. S a gazdagokkal, az úri világgal szembeni puszta politikai szólammá silányul Jókai társadalomkritikája is. A regényben gazdag jelentést öltő cím így közhelyes politikai tanulságként hangzik el a film végén a bárót egyszerre bűnözőként és elszeretett kedvese férjeként leleplező, társadalmilag és érzelmileg egyaránt motivált pozitív hős, Vámhidy Szilárd szájából.

Bán filmje a hatvanas évek Jókai-hullámának első, igen vérszegény és erőtlen darabja. Aktuálpolitikai jelentése már szerencsére visszafogott, kalandromantikája viszont még nem eléggé bátor, történetéből pedig hiányoznak a XIX. század nagy nemzeti sorseseményei. Mindezt majd Várkonyi Zoltán Jókai-filmjei teljesítik be (*A kőszívű ember fiai*, 1965; *Egy magyar nábob*, 1966; *Kárpáthy Zoltán*, 1966; *Fekete gyémántok*, 1976). Így valódi izgalmat a lemezen a próbafelvételek jelentenek: igencsak meglepő, micsoda színésznagyságok estek át ezen a procedúrán – s végül kik nyerték el a szerepeket.

Extra: Próbafelvétel (25').

GELENCSÉR GÁBOR

A válságstáb

Our Brand is Crisis – amerikai, 2015. Rendezte: **David Gordon Green**. Szereplők: **Sandra Bullock**, **Billy Bob Thornton**, **Joaquim de Almeida**, **Zoe Kazan**. Forgalmazó: **Warner Home**. 107 perc.

A mérgezett magyar közéletben szinte megnyugtatóan hat az a film, amely érthetően és szórakoztatóan elmagyarázza, hogy a fősodorbeli politikában manapság nemigen maradtak elvek, különösen választási időszakban. A kampánystábok politikai termékeket értékesítenek, legyen szó pártokról, szlogenekről vagy kormányfőjelöltekről. Eszmékről és világnézetről esetleg a győzelem után lehet szó, *A válságstáb* tanúsága szerint pedig inkább akkor sem.

A politikai kérdésekben gyakran megnyilvánuló George Clooney produceri műhelyében fogant film a 2002-es bolíviai választások eseményeiből, illetve a témáról szóló 2005-ös dokumentumfilmből indul ki, arra húzza rá a több műfajban is népszerű „utolsó meló" sablonját. Jane Bodine-t (Sandra Bullock), a visszavonult kampányfőnököt megkeresik a dél-amerikai országból, hogy segítsen választást nyerni a piacpárti, nyugatbarát jelöltnek. Ahogy az lenni szokott, a kezdeti idegenkedés után belejön a munkába, mi több, riválisa (Billy Bob Thornton) mesterkedései miatt idővel már személyes ügyének érzi a megbízást.

*A válságstáb*ból nem sokat tudunk meg Bolíviáról, és politikai szatíraként is jobban működne a film, ha a végjátékban a hősnő cinizmusát nem győzné le mindaddig szunnyadó erkölcsi meggyőződése. A színészi gárda ugyanakkor elsőrangú, különösen a portugál Joaquim de Almeida (*Desperado*, *24*) emlékezetes ravasz elnökjelöltként. David Gordon Green rendezőt pedig munkatempója és stiláris sokszínűsége miatt is az új Steven Soderberghként emlegethetjük: az utóbbi három évben négy nagyjátékfilmet – független művészfilmet és hollywoodi bérmunkát egyaránt – készített, sorozatepizódokról nem is beszélve.

Extrák: Semmi.

KRÁNICZ BENCE